

METAFORA ȘI COMPARAȚIA – MECANISME DIFERITE DE INTERPRETARE

Rodica PÂNZARU

Catedra Limbi Germanice

Metaphor and simile do not only exhibit distinctions at the surface level, but also at the deep level of meaning. Both could be interpreted using the mechanism of CATEGORISATION or COMPARISON, depending on certain factors like conventionality, aptitude, form. Applying the new developments in the study of metaphor and simile to the analysis of the narrative text allows us to make additional comments referring to a deeper conceptualization level of a certain situation.

Metafora și comparația au fost o perioadă îndelungată definite una prin alta. Datorită faptului că formarea ambelor structuri lingvistice se bazează pe similitudine, mulți cercetători, încă din antichitate, au definit metafora ca o comparație ascunsă. Însă, reducerea metaforei integral la o comparație prescurtată, eliptică, subînțeleasă, în baza aspectului formal, nu mai este o abordare viabilă. Deja nu mai vorbim doar despre o deosebire formală, ci și de una de adâncime, când atât o expresie metaforică, cât și o comparație pot fi interpretate și ca o COMPARAȚIE, și ca o CATEGORISIRE¹. În lingvistica modernă, termenii de metaforă și comparație nu apar în aceeași definiție, iar când se face o raportare între ele, se zice că metafora nu poate să fie doar un tip de comparație, pentru că cea din urmă nu poate susține așa expresii metaforice ca: *ceartă aprinsă, primire rece, dispoziție amară*, sau metafore extinse ca în definiția *pretențiosului* la Virginia Woolf: *a man or a woman of thoroughbred intelligence who rides his mind at a gallop across the country in pursuit of an idea*² [19].

Mecanisme de interpretare. Există teorii care tratează procesarea metaforelor prin intermediul COMPARAȚIEI sau al CATEGORISIRII. Experimentele totuși arată că ambele mecanisme sunt prezente, însă ele se realizează la etape diferite de familiarizare cu expresiile metaforice.

Studii complexe făcute de B.Bowdle și D.Gentner [2,3] concluzionează că expresiile metaforice pot fi interpretate prin COMPARAȚIE, asociind domeniul-țintă (DȚ) cu domeniul-sursă (DS)³, sau prin CATEGORISIRE, văzând conceptul DȚ ca membru al categoriei metaforice supraordonate numită de conceptul DS. De exemplu, expresia metaforică *serviciul meu este o închisoare* ar putea fi interpretată evidențind punctele de asemănare dintre un *serviciu* și *închisoare* (timp de aflare prestabilit, urmarea unui regim strict determinat, libertate limitată, îndeplinirea unor sarcini impuse). Din altă perspectivă, conceptul de închisoare poate deveni o categorie supraordonată pentru conceptul de serviciu. În această interpretare, închisoarea va însemna 'orice situație neplăcută care impune constrângere'. Dacă această semnificație este deja asociată cu DS, atunci ea, pur și simplu, este accesată în timpul comprehensiunii; dacă categoria nu este bine înrădăcinată, abstracția va fi făcută ad hoc, după cum se întâmplă și la expresiile taxonomice [3, p.195].

Ipoieza enunțată de D.Gentner și B.Bowdle în lucrarea care urmărește ceea ce numesc ei „cariera metaforei” presupune că pe măsură ce metaforele devin tot mai convenționale, se schimbă modul de procesare de la COMPARAȚIE spre CATEGORISIRE. Autorii teoriei consideră că relația dintre metaforă și polisemie este cheia pentru rezolvarea opoziției dintre modelele de înțelegere a metaforei prin COMPARAȚIE și CATEGORISIRE. Când expresia metaforică este întâlnită pentru prima dată, ea este interpretată prin determinarea setului de corespondențe și cartarea DS asupra DȚ. Categoriile metaforice sunt create ca un produs derivat al procesului de COMPARAȚIE și pot fi stocate independent de DȚ original și conceptul DS. Abstracția se

¹ Pentru a evita confuzia terminologică, vom folosi pentru forma de exprimare a expresiilor figurate termenii de *comparație* și *metaforă*, pentru expresiile literale – *comparație literală* și *expresie taxonomică*, iar pentru modalitatea de interpretare/procesare la nivel mintal – termenii cu majuscule COMPARAȚIE și CATEGORISIRE.

² Un bărbat sau o femeie de o inteligență înaltă, care călătorește de-a lungul țării în urmărirea unei idei.

³ Termenii pentru explicarea cărării metaforelor sunt preluați din Teoria Conceptuală a Metaforei, unde metafora conceptuală (sau metafora) reprezintă o structură de tipul DOMENIUL-ȚINTĂ ESTE DOMENIUL-SURSĂ, care se realizează în text prin expresii metaforice.

menține prin utilizarea DS în alte expresii metaforice cu aceeași interpretare, câștigând stabilitate și convenționalitate. În acest moment, apare polisemia DS cu semnificații specifice și generale. Însă nu orice metaforă poate duce la extinderea lexicală a DS. Există două constrângeri legate de polisemie prin intermediul metaforei: 1) setul de corespondențe dintre conceptele DS și DȚ trebuie să sugereze o categorie coerentă, cu cât mai sistematice sunt relațiile dintre DS și DȚ, cu atât mai mare probabilitatea de a genera abstracții stabile; 2) dacă o metaforă poate genera o categorie metaforică coerentă, abstracția nu trebuie să fie deja lexicalizată [10, p.228-229].

Prin urmare, metaforele noi conțin DS cu concepte specifice, care (încă) nu se asociază cu o categorie generală. De exemplu, DS *ghețar* din expresia metaforică *Știința este un ghețar* are un sens literal – ‘masă enormă de gheață persistentă, formată în regiunile polare și alpine, care, sub influența gravitației, se deplasează lent în lungul văilor sau pe pante’ [20] – însă nu are sensuri metaforice stabilite (de exemplu, ‘ceva care progresează încet dar sigur’). Pe de altă parte, în metaforele convenționale DS se asociază cu o categorie metaforică și se mai referă și la un concept literal, de aceea, expresiile figurate convenționale pot fi interpretate și prin COMPARAȚII, și prin CATEGORISIRI [10, p.234].

Această ipoteză este susținută și de alte cercetări care spun că interpretarea metaforelor noi implică crearea sensului, iar interpretarea metaforelor convenționale presupune extragerea sensului [1, 12].

O alternativă pentru această ipoteză este considerarea metaforelor ca o specie de categorisire [13, 14, 17], însă conform lui Bowdle și Gentner [2] această abordare este valabilă pentru expresiile metaforice convenționale, dar nu și pentru cele noi.

Pentru a obține rezultate veridice și complexe în ceea ce privește mecanismele de interpretare, Bowdle și Gentner [3] au purces la o tratare mai cuprinzătoare a obiectului de cercetare: afirmații figurate noi (expresii metaforice și comparații); afirmații figurate convenționale (expresii metaforice și comparații); expresii taxonomice, gramatical identice cu expresiile metaforice (de ex., *Maiul este o unealtă*); comparații literale, gramatical identice cu comparațiile (de ex., *Maiul este ca un ciocan*).

Iată câteva exemple care au fost folosite pentru experimente:

Tipul afirmației	Exemple	
Expresii noi figurate	Abstracte	<i>O minte este (ca) o bucătărie.</i> <i>Prietenia este (ca) vinul.</i>
	Concrete	<i>O plajă este (ca) un grătar.</i> <i>Un ziar este (ca) un telescop.</i>
Expresii convenționale figurate	Abstracte	<i>Încrederea este (ca) o ancoră.</i> <i>O oportunitate este (ca) o intrare pe ușă</i>
	Concrete	<i>Alcoolul este (ca) o cârjă.</i> <i>Soldatul este (ca) un pion.</i>
Comparație literală	<i>O enciclopedie este ca un dicționar.</i> <i>Banda adezivă este ca cleiul.</i>	
Expresie taxonomică	<i>Brățara este un ornament.</i> <i>Piperul este un condiment.</i>	

Această abordare a fost motivată de cercetări anterioare. De exemplu, Gibb și Wales [16] au observat că termenii abstracți ai domeniului-sursă, bunăoară *frumusețe*, *întemnițare*, preferau asocierea printr-o expresie metaforică, iar termenii concreți, ca *nor*, *perlă*, arătau preferință pentru comparație. Comparația, după cum au constatat Gregory și Mergler [15], este mai potrivită decât expresia metaforică pentru a scoate în evidență asemănările neevidente dintre DS și DȚ. De aceea, când se folosesc expresii figurate noi (fie expresii metaforice sau comparații), ele pot fi interpretate doar prin operația de COMPARAȚIE. Însă dacă ele sunt formulate ca metafore, comprehensiunea lor va fi inițial confuză, pentru că forma de metaforă invită la CATEGORISIRE, iar categoria abstractă metaforică încă nu este formată în sistemul conceptual al cititorului. Prin urmare, metafora va fi interpretată ca o COMPARAȚIE dintre DS și DȚ. Pe de altă parte, dacă expresia este formulată ca o comparație, comprehensiunea este directă, datorită modalității de procesare cerută de o expresie figurată nouă – COMPARAȚIA.

Experimentele conduse de Bowdle și Gentner au demonstrat, în acest sens, că subiecții au preferat folosirea expresiei metaforice pentru expresiile figurate convenționale și mai puțin pentru cele noi. Iar în cazul expresiilor figurate noi, subiecții au preferat folosirea expresiilor metaforice pentru expresiile concrete și mai puțin pentru cele abstracte, însă în cazul expresiilor figurate convenționale situația a fost inversă.

Ipoteza carierei metaforei face două preziceri referitoare la timpul de înțelegere. În primul rând, convenționalizarea mărește probabilitatea procesului de CATEGORISIRE, prin urmare, expresiile figurate convenționale ar trebui să fie mai ușor interpretate decât expresiile figurate noi. În al doilea rând, efectele de **convenționalizare** influențează direct asupra timpului relativ de comprehensiune a expresiilor metaforice și a comparațiilor. Prin urmare, dacă la interpretarea unei expresii figurate noi recurgem, mai întâi, la COMPARAȚIE, atunci comparația nouă ar trebui să fie interpretată mai ușor decât expresia metaforică nouă, care inițial solicită o strategie de comprehensiune nepotrivită, CATEGORISIRE, adică referire la o categorie încă neconvenționalizată. Expresiile metaforice noi, în consecință, ar trebui reinterpretate, ceea ce ar prelungi timpul de procesare. Din contra, datorită schimbării modului de procesare de la COMPARAȚIE la CATEGORISIRE, pe măsura convenționalizării, expresiile metaforice ar trebui să fie mai ușor de interpretat decât comparațiile convenționale. Rezultatele experimentului au confirmat prezicerile savanților.

Un alt factor care influențează timpul de procesare a metaforelor reprezintă împărțirea expresiilor în apte și inapte. *Aptitudinea*⁴ metaforelor depinde de rapiditatea cu care poate fi accesată semnificația domeniilor ce o alcătuiesc. Studiul cercetătorilor Brisard, Frisson, Sandra a arătat că timpul de lectură pentru expresiile metaforice apte nu se deosebește de cel al expresiilor literale, pe când timpul de lectură a expresiilor metaforice inapte este semnificativ mai mare decât pentru cele apte (4, p.105).

Bowdle și Gentner au aprofundat și extins obiectul de cercetare și au determinat că nivelul de aptitudine era mai înalt pentru expresiile taxonomice (de ex. *Maiul este un ciocan*) decât pentru comparațiile literale sau expresiile figurate convenționale și că atât comparațiile literale, cât și expresiile figurate convenționale aveau un nivel de aptitudine mai înalt decât expresiile figurate noi.

Comparațiile erau mai apte decât expresiile metaforice. Expresiile abstracte erau mai adecvate decât cele concrete. Comparațiile noi erau semnificativ mai adecvate decât expresiile metaforice noi, iar comparațiile convenționale și expresiile metaforice convenționale erau la fel de adecvate, ceea ce demonstrează din nou că o expresie figurată nouă este procesată doar ca o COMPARAȚIE, iar o expresie figurată convențională poate fi procesată atât ca o COMPARAȚIE, cât și ca o CATEGORISIRE. De asemenea, cele mai adecvate expresii figurate noi au fost înțelese mai repede cu forma de comparație decât cu cea de expresie metaforică, iar cele mai puțin adecvate expresii convenționale figurate au fost înțelese mai repede cu forma de metaforă decât cu cea de comparație [3, p.205].

Autorii cercetării ne sugerează că procesarea unei afirmații figurate ca o COMPARAȚIE sau CATEGORISIRE va depinde esențial de doi factori: convenționalitatea DS, iar în cazul expresiilor convenționale – de forma gramaticală a afirmației [3, p.208, 210]. Rezultatele în ceea ce privește aptitudinea metaforelor nu au fost concludente pentru delimitarea strategiei de interpretare (CATEGORISIRE sau COMPARAȚIE). Însă aptitudinea are un rol important când este vorba de alegerea formei de exprimare (metaforă sau comparație), iar convenționalitatea, în acest caz, nu joacă nici un rol [5, p.96-98].

Este important de specificat: convenționalitatea și familiaritatea metaforică nu reprezintă același lucru. Convenționalizarea înseamnă folosirea repetată a unui DS așa ca el să achiziționeze o semnificație generală categorială. Familiarizarea însă înseamnă întâlnirea repetată a expresiilor care reprezintă combinația dintre DȚ și DS. De asemenea, familiarizarea duce la crearea stocului de expresii spre deosebire de stocul de DS care se creează prin convenționalizare [10, p.229].

În ceea ce privește efectele pe care le pot avea expresiile metaforice și comparațiile asupra cititorului, Gentner și Bowdle, în baza experimentelor efectuate, concluzionează că metafora caută o categorie ierarhic potrivită și dacă ea nu este găsită, ca în cazul expresiilor figurate noi, cititorul se va confrunța cu unele eforturi de procesare și cu un sentiment de confuzie. Comparația cere un proces de COMPARARE, care se potrivește atât pentru expresiile noi, cât și pentru cele convenționale, de aceea folosirea formei de comparație fără a ține seama de context (în sensul larg) va afecta mai puțin interpretarea decât folosirea nechibzuită a formei metaforice [10, p.237].

⁴ *Aptitudinea metaforelor* se referă la nivelul de familiaritate cu expresiile metaforice, iar în cazul expresiilor metaforice noi depinde de cât de revelator este contextul și dacă la baza expresiei stă o metaforă cunoscută sau necunoscută.

Apare și întrebarea de unde vine preferința pentru folosirea formei de expresie metaforică sau comparație. O parte din răspuns o conține convenționalitatea expresiilor folosite, dar un rol important îl joacă și numărul de caracteristici comune dintre DȚ și DS, adică *aptitudinea* expresiilor. Chiappe et al. [5, p.88] arată că în limbajul literal, forma de metaforă „X este un Y”, se folosește dacă X posedă trăsăturile esențiale pentru a fi inclus în categoria Y, iar forma „X este ca un Y”, dacă X are doar câteva proprietăți importante. În același fel, forma de metaforă se folosește când DȚ are multe trăsături-cheie asociate cu DS (de exemplu, *viața este o călătorie*), iar forma de comparație este folosită când DȚ posedă puține din acele proprietăți (de exemplu, *viața este ca o cutie de ciocolată*).

De asemenea, Chiappe et al. au realizat că oamenii preferă expresia metaforică atunci când DȚ este considerat mai asemănător cu DS, adică este o metaforă adecvată și, din contra, comparația – dacă nivelul de asemănare descrește, adică expresia este mai puțin adecvată [6, 9]. Tot astfel o expresie metaforică poate să întărească o comparație, ca în exemplul *crima nu este doar ca o boală, crima este o boală!*, iar comparațiile pot să limiteze expresiile metaforice ca în *N-aș spune că acel muzician este un Elvis, aș spune că este ca un Elvis*, ceea ce poate fi interpretat prin faptul că trăsăturile esențiale caracteristice lui Elvis sunt foarte puțin prezente în acel muzician.

Comparația atrage atenția asupra oricărei asemănări: *constantă* sau *tranzitorie*, sau la lipsa acesteia: *Ieri în pădure el se purta ca un iepure*. Metafora, la rândul ei, relevă o asemănare constantă, de adâncime: *E un iepure*. Pentru a vedea mai clar această deosebire, vom da un exemplu: **Ieri în pădure el era iepure*, care semantic nu reprezintă echivalentul primei propoziții. De asemenea, metafora nu este compatibilă cu poziția subiectivă: **Mi se pare (eu cred) că el este iepure* [21]. Caracteristicile de TRANZITORIU și SUBIECTIV nu sunt compatibile cu operația de CATEGORISIRE, ceea ce confirmă că modul preferențial de procesare asociat cu metafora este cel de CATEGORISIRE.

Studiu de caz. Romanul „Colecționarul” de John Fowles este o sursă bogată în expresii metaforice și comparații noi care se reunesc sub două metafore conceptuale la nivel global COLECȚIONAREA și FEMEILE SUNT FLUTURI. Scopul nostru este să observăm și să explicăm preferința naratorilor pentru forma de metaforă sau comparație și să vedem mecanismul conform căruia ambele tipuri de expresii sunt interpretate – COMPARAȚIE sau CATEGORISIRE.

Lucrarea are doi protagoniști și ambii sunt naratori la un anumit moment. Expresiile figurate noi folosite de ei sunt condiționate direct de ocupațiile ambelor personaje, iar metafora care preia „controlul” este COLECȚIONAREA. Frederick Clegg este un colecționar de fluturi, care până la urmă devine unul de femei. Ideea de colecționare a femeilor ne apare de fapt la sfârșit, dar scopul de a o avea pe Miranda, o studentă la arte, este permanent conceptualizat prin tehnicile de colecționare a fluturilor. Conceptul de colecționare este preluat și de Miranda, care vede în tot ceea ce se întâmplă o asemănare, chiar o identificare, dintre ea și fluturii adunați de Frederick.

Folosirea formelor de comparație este legată de utilizarea conceptelor-sursă concrete ca *catching a rarity*, *A Pale Clouded Yellow*. Sentimentele legate de acele acțiuni concrete sunt asemuite cu prezența Mirandei:

Seeing her always made me feel **like** I was catching a rarity, going up to it very careful, heart-in mouth as they say. A Pale Clouded Yellow, for instance. I always thought of her **like** that, I mean words like illusive and sporadic, and very refined – not **like** the other ones, even the pretty ones. More for the real connoisseur [8, p.7]. (Tot dând cu ochii de ea, aveam sentimentul că urmăresc un exemplar rar, apropiindu-mă cu mare atenție, cu sufletul la gură, cum se zice. Ca de un Galben Pal Brumat, de exemplu. Totdeauna mă gândeam la ea în cuvinte de gen sporadic, evaziv, foarte rafinat – altfel decât celelalte, chiar cele drăguțe. Ceva ca pentru cunoscători [7, p.7])

Nu este neobișnuit să asociezi femeile cu fluturii. Frumusețea este una din trăsăturile caracteristice fluturilor care este transferată asupra femeilor. Metafora COLECȚIONĂRII, nici ea nouă pentru sistemul nostru conceptual, creează însă o dimensiune originală pentru DȚ de femei, iar asocierile expresiilor sunt duse la extrema transformării metaforei într-o realitate. Datorită dimensiunilor noi pe care le explorează metafora în domeniul entomologiei, expresiile DS ar putea fi obscure pentru cititorul neavizat. În exemplul de mai sus prinderea Mirandei este suprapusă cu experiența de a prinde *a Pale Clouded Yellow (un Galben Pal Brumat)*. Obstacolele care apar la suprapunere sunt datorate faptului că un necunoscător nu este familiarizat cu stilul de viață al acestei specii ca să știe ce o face atât de greu de găsit și de prins. Prin urmare, aptitudinea metaforei este asigurată de explicațiile (extensiunile metaforice) care însoțesc expresiile metaforice, focalizându-se mai mult pe sentimentele create de prindere decât pe acțiunile care însoțesc rezultatul prinderii: *illusive*

and sporadic, and very refined – not like the other ones, even the pretty ones (sporadic, evaziv, foarte rafinat – altfel decât celelalte, chiar cele drăguțe). Pentru a mări numărul de corelații faptice dintre domeniile S și T, este nevoie să facem investigații enciclopedice ulterioare.

Exemplele următoare, la fel ca și cel de mai sus, susțin metafora globală folosind termeni concreți (vs. abstracți) pentru expresiile DS: *A Pale Clouded Yellow, a specimen you'd turn away from, butterflies, the Mazarine Blue again or a Blue Queen of Spain Fritillary, catching a specimen you wanted in your first and second fingers.* Astfel se explică și utilizarea formei de comparație, care preferă termeni concreți [3, 16].

She was worn, common. Like a specimen you'd turn away from, out collecting. [8, p.12-13] (Era urâtă, ordinară. Ca un exemplar de care nu te apropii când te duci după insecte. [7, p.12])

It finally ten days later happened as it sometimes happens with butterflies. I mean you go to a place where you know you may see something rare and you don't, but the next time not looking for it you see it on a flower right in front of you, handed to you on a plate, as they say. [8, p.24] (Zece zile mai târziu s-a întâmplat, la fel ca la fluturi. Vreau să spun, te duci undeva unde știi că poți să dai peste ceva rar și nu găsești, dar te duci iar și nu cauți, dai de el pe o floare chiar în fața ta, cum s-ar zice adus pe tavă chiar la nasul tău. [7, p.24])

It was like catching the Mazarine Blue again or a Blue Queen of Spain Fritillary. I mean it was like something you only do once in a lifetime and even then often not; something you dream about more than you ever expect to see come true, in fact. [8:29] (Era ca și cum aș fi prins iar un Albastru Mazarin sau o fritilaria Regina Spaniei. Adică era ceva ce nu faci decât o dată în viață și uneori nici atât; ceva la care visezi mai mult decât te aștepti să se îndeplinească. [7, p.29])

It was like not having a net and catching a specimen you wanted in your first and second fingers (I was always very clever at that), coming up slowly behind and you had it, but you had to nip the thorax, and it would be quivering there. It wasn't easy like it was with a killing-bottle. And it was twice as difficult with her, because I didn't want to kill her, that was the last thing I wanted. [8, p.38] (Era ca și cum n-ai fi avut plasă și ai fi prins un exemplar dorit cu degetul mare și arătătorul (totdeauna am fost priceput la treaba asta) apropiindu-te ușor pe la spate și apucând, dar trebuie să-l apuci de torace și acolo se zbate. Nu e ușor ca atunci când ai sticlucă de omorât. Și era de două ori mai greu cu ea, fiindcă nu voiam s-o omor, asta era ultimul lucru pe care mi-l doream. [7, p.38])

De asemenea, forma de comparație s-ar putea să fie folosită pentru că este vorba de expresii figurate noi, și anume, comparația scoate în evidență mai bine decât metafora asemănările neevidente dintre DS și DT [15] și o face în mod direct, indicând că expresia trebuie procesată ca o COMPARAȚIE, prin urmare, aptitudinea expresiilor crește și ele sunt înțelese mai repede.

Alegerea formei de comparație sau expresie metaforică pentru expresiile figurate noi este motivată și de diferențele legate de percepția evenimentelor ce aveau loc. Perspectivele erau diferite pentru victima răpirii, Miranda, și răpitorul ei, Frederick, și acest lucru este reflectat în modalitățile de exprimare folosite de ei. Frederick folosește, după cum am și observat, comparații atunci când vorbește despre sentimentele legate de Miranda. Pentru el asocierea Mirandei cu fluturii este îndepărtată, fără a vedea prea multe compatibilități între termenii expresiei metaforice, doar câte una-două corespondențe per expresie, pe care le și evidențiază în contextul apropiat. Miranda, pe de altă parte, simte profund ceea ce i se întâmplă și se conceptualizează literal ca unul din speciile de fluturi de care Frederick îi povestește și pe care i le arată. Această identificare profundă și plină de semnificații pe care și-o atribuie Miranda este foarte bine exprimată prin intermediul expresiilor metaforice, arătând o apropiere mai mare dintre ea și fluturii lui. De asemenea, ceea ce vedem în exemplele de mai jos este rezistența lui Frederick față de modalitatea de conceptualizare a Mirandei, ceea ce iarăși confirmă presupunerea că el nu vede o legătură directă între colecționarea de fluturi și faptul că felul în care el o tratează pe Miranda este același:

I'm an entomologist. I collect butterflies.
 "Of course," she said. "I remember they said so in the paper.
 Now you've collected me."
 She seemed to think it was funny, so I said, in a manner of speaking.
 "No, not in a manner of speaking. Literally. You've pinned me in this little room and you can come and gloat over me."
 [8, p.41]

– Entomologie. Colecționez fluturi.
 – A, da? Îmi aduc aminte că scria în ziar. Acum m-ai prins pe mine. Avea aerul că i se pare interesant, așa că i-am răspuns.
 – Într-un fel.
 – Nu, nu doar într-un fel. În toate privințele. M-ai prins în cămăruța asta și acum poți să vii să mă admiri când vrei.
 [7, p.41]

Miranda folosește verbe asociate cu fluturii:

...if you asked me to stop collecting butterflies, I'd do it. I'd do anything you asked me.
 "Except let me fly away." [8, p.41] (Dacă mi-ai cere să nu mai colecționez fluturi, n-aș mai colecționa. Aș face orice m-ai ruga. – Doar că nu-mi dai drumul. [7, p.41])

Se identifică cu fluturii:

“Aren’t you going to show my fellow-victims?” [8:51] (Nu vrei să-mi prezinți tovarășele de suferință? [7, p.51])

I know what I am to him. A butterfly he has always wanted to catch. [8, p.116] (Știu acum ce sunt pentru el. Un fluture pe care și-a dorit întotdeauna să-l prindă. [7, p.116-117])

Then there were his butterflies, which I suppose were rather beautiful. Yes, rather beautifully arranged, with their poor little wings stretched out all at the same angle. And I felt for them, poor dead butterflies, my fellow-victims. [8, p.120] (Și mai sunt și fluturii lui, care cred că sunt destul de frumoși. Da, destul de frumos aranjați, cu bielele lor aripioare întinse toate în același unghi. Și mi-a fost milă de ei, bietii fluturasi morți, tovarășii mei de suferință. [7, p.120-121])

De asemenea, Miranda evidențiază ce anume o face să fie un specimen din șirul de fluturi colecționați de Frederick:

It’s me he wants, my look, my outside; not my emotions or my mind or my soul or even my body. Not anything human.

He’s a collector. That’s the great dead thing in him. [8, p.150-151]

Pe mine mă vrea, chipul meu, exteriorul meu; nu sentimentele sau mintea sau sufletul sau chiar trupul meu. Nimic *omenesc*.

E colecționar. Asta e ceea ce e mort în el. [7, p.151]

Iar în exemplele de mai jos protagonista ne descrie foarte revelator cum percepe ea felul în care o tratează Frederick:

I am one in a row of specimens. It’s when I try to flutter out of line that he hates me. I’m meant to be dead, pinned, always the same, always beautiful. He knows that part of my beauty is being alive, but it’s the dead me he wants. He wants me living-but-dead. [8, p.188-189] (Sunt unul dintre exemplarele colecției lui. Dar când încerc să ies din tipar, mă urăște. Ar trebui să fiu moartă, prinsă într-un ac, mereu aceeași, mereu frumoasă. Eu știu că o parte din frumusețea mea e viața, dar el mă vrea moartă. Mă vrea în viață, dar moartă. [7, p.189])

...He showed me one day what he called his killing-bottle. I’m imprisoned in it. Fluttering against the glass. Because I see through it I still think I can escape. I have hope. But it’s all an illusion.

A thick round wall of glass. [8, p.189]

(...Mi-a arătat într-o zi ceea ce el numește sticlă de omorât. Eu sunt prizonieră acolo. Flutur din aripi, izbindu-mă de perete. Fiindcă pot să văd prin sticlă, tot mai cred că voi scăpa. Mai am speranțe. Dar e o iluzie.

Un perete rotund, gros, de sticlă [7, p.189]).

Totul este văzut direct, ea se simțea cu adevărat unul din fluturi, și nu o ființă umană. El însă nu vede lucrurile deloc așa, pentru că intenția lui inițială nu era de a colecționa femeii, prin urmare, nici nu putea să gândească în astfel de termeni. De aceea, el permanent încearcă să se apere. Aceste două conceptualizări diferite și-au găsit foarte bine exprimarea prin comparație pentru Frederick, arătând o percepție îndepărtată între conceptele de fluturi și femeii, și prin expresii metaforice pentru Miranda, accentuând sentimentul de identificare dintre ea și fluturi.

Metafora COLECȚIONARULUI permite comprehensiunea fără obstacole a expresiilor metaforice noi și asta datorită convenționalizării pe parcursul romanului a domeniului-sursă, prin folosirea frecventă a referințelor la colecționarea fluturilor. Acest lucru ne face să considerăm că expresiile metaforice folosite de Miranda vor fi interpretate de cititor prin intermediul CATEGORISIRII, care ar fi modalitatea directă și rapidă de procesare pentru o expresie metaforică convenționalizată.

Desigur că atât Miranda, cât și Frederick folosesc și expresii metaforice, și comparații, dar să vedem în ce cazuri. Frederick folosește o expresie metaforică datorită convenționalității DS:

The only fly in the ointment was Miranda [8, p.10] (*Singura umbră era Miranda*. [7, p.11])

Expresia *the only fly in the ointment* [ad lit. ‘unica muscă în ulei’] este una frazeologică, care înseamnă ‘a difficulty or something unpleasant, which prevents or spoils total satisfaction or enjoyment’ [5] (trad.n. ‘o dificultate sau ceva neplăcut, care oprește sau strică satisfacția sau bucuria totală’). Metafora reprezintă un nivel mai înalt de gândire decât comparația. După cum spune Remy de Gourmont (1902) – „Comparația este forma elementară a imaginației vizuale. Ea precede metafora.” (Vianu, 1957:33). Acest lucru ne mai oferă un argument pentru explicarea folosirii preponderente a comparațiilor în cazul lui Frederick, care nu era un om cu multe studii. Se pare că metafora nu este compatibilă cu modalitatea lui de gândire, iar în momentele când o folosește, ea se realizează prin expresii convenționalizate sau frazeologice, ca cea de mai sus.

Miranda folosește comparația când este vorba de o expresie figurată nouă, care cere căutarea similitudinilor dintre conceptele care o alcătuiesc.

You’re like a **miser**, you **hoard up all the beauty in these drawers**. [8, p.52] (Ești ca un avar, aduni frumusețea în sertarele astea. [7, p.52])

În așa fel expresia va fi interpretată în mod direct.

Metaforele și comparațiile sunt două figuri de stil și modalități de conceptualizare a lumii, care mult timp au rămas fără distincții clare între ele. Puțin câte puțin, datorită cercetărilor efectuate, diferențele transpar și ne ajută la înțelegerea mecanismelor de interpretare. Astăzi metaforele și comparațiile sunt percepute ca mecanisme diferite de interpretare motivate de convenționalitatea expresiilor și de aptitudinea lor. Aplicarea noilor descoperiri la analiza textului narativ ne ajută să scoatem în evidență sentimente și conceptualizări ascunse la un nivel mai adânc, după cum am putut vedea în cazul Mirandei și al lui Frederick.

Referințe:

1. Blank G.D. Metaphors in the lexicon. *Metaphor and Symbolic Activity*. - 1988. - Vol. 3. - P.21-36.
2. Bowdle B. & Gentner D. Metaphor comprehension: From comparison to categorization. *Proceedings of the Twenty First Annual Conference of the Cognitive Science Society, 1999*, p.90-95.
3. Bowdle B. & Gentner D. The career of metaphor // *Psychological Review*. - 2005. - No112(1). - P.193-216.
4. Brisard Frank, Frisson Steven, Sandra Dominiek. *Processing Unfamiliar Metaphors in Self-Paced Reading Task*, *Metaphor and Symbol*, 16(1&2), Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Mahwah, USA. - London: UK, 2001, p.87-108.
5. Chiappe D.L., Kennedy J.M. & Smykowski T. Reversibility, aptness and the conventionality of metaphors and similes. *Metaphor and Symbol*, 2003, p.18, 85-105.
6. Chiappe D.L., Kennedy J. M. Are metaphors elliptical similes? // *Journal of Psycholinguistic Research*. - 2000. - No29. - P.371-398.
7. Fowles John. *Colecționarul*. - București: Minerva, 1990. - 256 p.
8. Fowles John. *The Collector*. - New York: A Laurel Book Publ. By Dell Publ., 1980. - 255 p.
9. Gagne C.L. Metaphoric Interpretations of Comparison-Based Combinations // *Metaphor and Symbol*. - 2002. - No17. - P.161-78.
10. Gentner D. & Bowdle B.F. Convention, form, and figurative language processing // *Metaphor and Symbol*. - 2001. - No16(3&4). - P.223-247.
11. Gentner D., Bowdle B., Wolff P. & Boronat, C. Metaphor is like analogy / D. Gentner, K.J. Holyoak & B.N. Kokinov (Eds.), *The analogical mind: Perspectives from cognitive science*. - Cambridge, MA: MIT Press, 2001, p.199-253.
12. Giora R. Understanding figurative and literal language. The graded salience hypothesis // *Cognitive Linguistics*. - 1997. - No8. - P.183-206.
13. Glucksberg S. & Keysar B. Understanding metaphorical comparisons: Beyond similarity // *Psychological Review*. - 1990. - No97. - P.3-18.
14. Glucksberg S., McGlone M.S., & Manfredi D. Property attribution in metaphor comprehension // *Journal of Memory and Language*. - 1997. - No36. - P.50-67.
15. Gregory M.E. & Mergler N.L. Metaphor comprehension: In search of literal truth, possible sense, and metaphoricality // *Metaphor and Symbolic Activity*. - 1990. - No5. - P.151-173.
16. Heather Gibb; Roger Wales. Metaphor or Simile: Psychological Determinants of the Differential Use of Each Sentence Form // *Metaphor and Symbol*. - Vol. 5. - Issue 4. - February 1990. - P.199-213.
17. Kennedy J.M. Metaphor – its intellectual basis // *Metaphor and Symbolic Activity*. - 1990. - No5. - P.115-123.
18. Lakoff George and Johnson Mark. *Metaphors We Live By*. - Chicago & London: University of Chicago Press, 1980.
19. Woolf Virginia. *The Death of the Moth*. 1942, chapter 23.
20. www.dexonline.ro
21. Метафора. www.krugosvet.ru.

Prezentat la 06.10.2008